

וסת הפלגה ווסת לדילוגין

איתא בסוף פרק האשה (סד.) "איתמר ראתה יום ט"ו לחודש זה וט"ז לחודש זה וי"ז לחודש זה רב אמר קבעה לה וסת לדילוג ושמואל אמר עד שתשלש בדילוג". לפי מסקנת הש"ס כו"ע לא פליגי דבעינן ג' זימני לקבוע וסת כרשב"ג אלא שנחלקו איך מונים הג' פעמים כשדנים על וסת לדילוגין. לרב מתחילים למנות מראי' ראשונה – היינו יום ט"ו לחודש א' – ושמואל ס"ל כיון שראי' זו לא בא ע"י דילוג ממילא א"א למנותו ואינה קובעת וסת עד ראי' רביעית בי"ח לחודש הרביעי.

והראשונים (תוס' סד. ד"ה איתמר, רשב"א בחי' וכתה"א ב"ז ש"ג, ראב"ד בבעה"נ, ועוד) מסבירים שמחלוקת זו שייכת דוקא גבי וסת לדילוגין אבל בוסת הפלגה כו"ע לא פליגי דבעי ד' ראייות וכן בוסת הגוף דסגי בג' ראייות. וכן לענין וסת החודש, לפי הראשונים דקי"ל כוותיהו דיש וסת דנקבע לפי היום של החודש (לאפוקי מדעת הרמב"ן). עיין תוה"ב (ב"ז ש"ג) בשם הראב"ד. וז"ל תוס', "ראתה בג' חדשים או בב' לחודש או בא' לכו"ע אין צריך יותר".

ולכאורה הביאור הוא שזה פשוט שוסת הפלגות אינו נקבע בפחות מד' ראייות, דרק בכה"ג יש ג' הפלגות. וכל מהות הוסת הזה היא בזמן שעובר בין ראי' לראי'. וז"ל תוס' (בב"ק לו. ד"ה יום ט"ו) "דהא סוף עשרים גרים". דהיינו, שיסוד הוסת הוא שאשה רואה אחרי זמן מסויים מראייתה הקודמת. (הגדרה זו אינה מוכרחת וכמו שנבאר לקמן בס"ד אבל עולה בפשטות כוונת התוס'). וממילא הראי' הראשונה שאפשר למנות היא הראי' שבאה אחרי הפלגה הראשונה וע"כ בעינן ד' ראייות, דצריכים ג' פעמים שראתה לסוף כ', למשל. אולם, בוסת החודש יום החודש גורם לראייתה וממילא כל שראתה ג' זימני ביום מסויים הרי קבעה לה וסת ליום זה ומוחזקת לראות ביום זה.

אבל בוסת לדילוגין נחלקו רב ושמואל. ובפשטות דברי רב צ"ע. דהרי אשה זו יש לה וסת שהיא רואה כל חודש יום א' יותר מאוחר מיום שראתה בו בחודש הקודם. וא"כ מה שראתה לראשונה בט"ו אינו אלא כראי' ראשונה להפלגה – שהיא משמש כהתחלה שאפשר למנות ממנו. ולמה באמת היא

מן המניין לפי רב? וכדי לבאר פלוגתתם צריכים לעיין יותר בסוגיין. והנה נתקשו כל הראשונים ביישוב סוגיא דידן עם ברייתא מפורשת בב"ק (לז:): דכבר הוכיחו הראשונים ממתניתין דנדה (סג:): דצריכינן לשלש בהפלגות מהא דאיתא שם "היתה למודה להיות רואה יום ט"ו ושינתה להיות רואה ליום כ' וכו' שינתה ג' פעמים ליום כ' הותר ט"ו וקבעה לה יום כ'" (ועי' רשב"א דא"א לדחות דלמודה שאני). וא"כ קשה מאי שנא מהא דאיתא בב"ק דשור נעשה מועד לסירוגין ע"י ג' נגחות לבד. וז"ל הברייתא שם "ראה שור נגח שור לא נגח שור נגח שור לא נגח נעשה מועד לסירוגין". וקשה, אמאי, הא לא נגח בסירוגין אלא פעמיים אחרי הנגיחה הראשונה ונגיחה זו לא היתה בסירוגין. וז"ל תוס' בתירוצם, "וצריך לחלק בין סירוגין של ימים לסירוגין של שוורים". ודבריהם סתומים.

ועי' רשב"א בנדה שתי' וז"ל, "י"ל שאני הכא דכיון שאין הפלגה ידועה אלא בשתי ראיית כדאמרן, שלש הפלגות בעינן דהם ד' ראיית אבל התם הרי הא איכא ג' נגיחות". ור"ל שצריכים לבדוק היטב מה אנו באים להחזיק. אשה ממילא מוחזקת לראות אלא שצריכים לקבוע סדר לראייתיה. ולכן מחזיקים שיש זמן מסויים בין ראייה לראייה וממילא קובעים הזמן הזה ע"י ג' הפלגות שהם ד' ראיית. (ולכאו' הרשב"א אזיל לשיטתו בסוגיא דהיתה למודה לראות בל' ושינתה לכאורה דס"ל שתמיד מונים הפלגתה מראייה אחרונה שלה, ועי' תוה"ב שם). משא"כ בשוורים, דבעצם באים להחזיק השור כנגחן ולכן גם ראייה א' מצטרף לחזקה זו. אלא שיש תנאי שכולם צריכים להיות על סדר א' ולכן סגי בג' שהיו על סדר של סירוגין אף שהנגיחה הא' בעצם לא מורה על הסדר של סירוגין, מ"מ מספיק מה שברור לנו שכולם מצטרפים לסדר א'.

והמדייק בתוס' מבין שאין זו כוונתם דלא חילקו בין נגיחות הפלגות אלא בין סירוגין דימים לסירוגין דשוורים. ועי' תוס' ב"ק שמפורש שאפי' בשוורים אם נגח ביום א' ולא נגח ביום ב' וכו' לא נעשה מועד לסירוגין דימים עד נגיחה רביעית דהיינו עד שתשלש בסירוגין. ולפום ריהטא ק' להבין דברי התוס' במה שנדו מהסבר פשוט של הרשב"א שהרי לכאורה דבריו מוכרחים דכדי להחזיק הפלגות פשוט דבעי ד' ראיית. וגם פשוט לחלק בין להחזיק השור כנגחן לבין קביעת זמן בין ראיית של אשה. ועי' בתוס', ונראה דמשו"ה הקדימו בקושייתם דהגמ' השוותה בין שוורים לראיית נדה. ולכאו' זה הכריח תוס' לפרש דלא כהרשב"א. ובאמת דברי הרשב"א צ"ע טובא בהא דמחלק ביניהם נגד פשטות הסוגיא. ועו"ק שבב"ק הרשב"א מביא אותו קושיא מהא

דשור לסירוגין וסותר למש"כ בחידושו לנדה. דבב"ק כתב בשם רש"י בהבנת דברי שמואל וז"ל, משום דקמייתא לאו בדילוג חזיתא והלכך לא קבעה עד ... הרביעי. וא"ת א"כ לשמואל תיקשי ל'י ברייתא דראה שור ונגח וכו' ואמאי והא נגיחה קמייתא לאו בדילוג נגחה ועד שישלש בדילוג ויגח רביעית בדילוג לא הוי מועד לסירוגין, ואפשר שיש הפרש בין שוורים לראיות לדבר זה. ואינו מחזור שהרי משווה אותן כאן, עכ"ל. ודבריו תמוהים מאד דלכאורה זה בדיוק מה שתי' הוא בעצמו בנדה ובב"ק ציין למש"כ בנדה לפרש סוגיין.

ואפשר להבין דברי הרשב"א ושיטת התוס' ונקודת המח' ביניהם ע"י עוד מח' ראשונים בסוגיין. דאיתא בשו"ע (קפט:ט), "ראתה בא' בניסן ובא' בסיון ובא' באב קבעה לה וסת לראש חודש לדילוגים". עי' ש"ך סקכ"ב שמביא דעת הפרישה דזה אינו אלא לפי רב דס"ל דבדילוגין א"צ לשלש. אבל לדין דקימ"ל כשמואל בעינן ד' ראייות ואינה קובעת אא"כ ראתה עוד בר"ח תשרי. והש"ך השיג עליו וכו' שכ"ה דעת הראב"ד. ועי' בבעה"נ (עמ' נ') במהדורת מוסד הרב קוק) שמפרש שהראב"ד סובר שגם שמואל מודה לדין זה ודומה להא דמועד לסירוגין דסגי בג' נגיחות גם לשמואל. אלא שהראב"ד מביא "איכא מאן דאמר" שסירוגין דומה לדילוגין ולשמואל אף בנגח ולא נגח בעינן ד' נגיחות וה"ה בראתה בר"ח בסירוגין.

והמח' תלויה בהבנת שיטת שמואל. דלשיטת "איכא מד"א" מח' רב ושמואל הוא בזה: דלרב כל שהג' מקרים באים על סדר מסויים אפשר למנות כולם. מיהו שמואל ס"ל שצריך שאף המקרה הראשון צריך להיות בענין שהוא מורה על הסדר ואם רוצים להחזיק השור להיות מועד לסירוגין א"א למנות הנגיחה הא' דלא נגח בסירוגין. ולכן גם בסירוגין לר"ח מתחילים דוקא בראייה השנייה. ועי' חולק הראב"ד וז"ל, "וסת הסירוג כוסת הסידור הוא וקמייתא ממניינא היא הואיל ותופסת לר"ח ואע"פ שהרחיקה ראייתה", ר"ל שראייתה באים ע"י ר"ח ועובדא זו כבר נתאמת אצלינו בג' פעמים וממילא קבעה וסת. ואה"נ מה שרואה בר"ח הוי דוקא על סדר של סירוגין אבל מה בכך, גם ראייה ראשונה הוי חלק מסדר זה. וסברת שמואל היא אחרת דכוסת לדילוגין באמת ראייתה הראשונה אינה מעין האחרות כלל וא"א לומר שרואה ע"י איזה יום בחודש דז"א אלא כל הסדר הוא במה שהיא רואה יום א' אחרי ראייתה הקודמת וסדר זה מתחיל דוקא בראייה השנייה.

עפי"ז אפשר להבין דברי הרשב"א בב"ק במה דהקשה על רש"י. הרשב"א טוען שא"א לומר דסברת שמואל היא שצריכים גם המקרה הראשון

להיות באופן שכבר הוא מורה על הסדר שרוצה לקבוע. דהרי מוכח מנגחן לסירוגין דז"א (והרי מד"א דס"ל שזה סברת שמואל באמת סובר ששמואל חולק גם על אותו דין) אא"כ מחלקים בין נגיחות לראיות. אלא טעמא דשמואל הוא דאין חשיבות לראייה הראשונה – מה שנראה לעין שהם באים על הסדר אינו קובע כלום. דבאמת הסדר היא מה שכל ראייה יוצא יום א' אחרי הקודמת וזה דווקא בראייה ב'. ורב חולק משום דס"ל שהתכונה שגרמה לה לראות בט"ז לחודש השני כבר פעלה בחודש הראשון ובדוקא ראתה בט"ו בו ולכן באמת הוי חלק מהסדר שלה. דהסדר אינו שראייתה באות יום מאוחר מהקודם אלא יש סדר אחר – שדוקא רואה החודש הראשון בט"ו והחודש השני בט"ז וכו' וכל ג' ראייות הם דוגמאות של אותו תופעה. ושמואל סובר שאין זה נכון כיון שלא קבעה ליום מסויים בחודש, לא רואים שום חשיבות בראייה הא'. ולגבי המחלוקת הזאת ס"ל לרשב"א שאין לחלק בין סירוגין דשוורים לראיות של אשה שהרי הש"ס השוותה ביניהם בכל מקום שיש לדון איך להסתכל על הסדר שלהם ומאימתי מתחיל הסדר אבל פשוט דהפלגות באשה לא הוי דומה להחזקת שור כנגחן וכנ"ל. ובזה מדויק דמש"כ בשם רש"י הוי דווקא בשיטת שמואל אבל בנדה דן בעצם החילוק שיש בין סירוגין (דס"ל דלכו"ע סגי בג') להפלגות (דלכו"ע בעי ד').

גם לתוס' ק' עצם החילוק בין סירוגין להפלגות, אבל תוס' ס"ל שאין לחלק כלל ביניהם וכפשטות הסוגיא. ולכן תוס' מתקשים בהא דמועד לסירוגין. דהם סבורים שגם בראיות אשה י"ל שאשה שרואה היום ולאחר עשרים יום ולאחר עוד עשרים תקבע וסת שכל כ' יום היא רואה. ובדיוק כמו בסירוגין דשוורים – הרי רואים ע"י ג' פעמים שזה הסדר שבו השור נוגח ונאמר שגם באשה ע"י ג' ראייות יש לומר שזה ווסתה. וע"כ שבאשה ברור הוא שהגורם לראיות אלו הוא דוקא במה שהוא סוף עשרים ולכן א"א למנות הראשונה. וא"כ עכצ"ל שה"ה בשוורים אם הוא נגחן לסירוגין דימים הטעם לנגיחותיו הוא שהימים שבינתיים גורמים לנגיחה וא"כ באמת צ"ע למה בסירוגין דשוורים לא אומרים שמה שגורם לשור ליגח דוקא בסירוגין הוא זה שכבר ראה שור א' ולא נגח. וא"כ גם בזה היינו מצריכים ד' נגיחות לאשווי מועד.

וע"כ מוכרחים לחלק בין סירוגין דימים לסירוגין דשוורים דבכה"ג לא אומרים שאי-נגיחות השוורים שבינתיים גורמים לנגיחות. והטעם י"ל שבמציאות כך הוא. אם עובר זמן מסויים מאז שנגח עלול השור ליגח אבל קשה לומר שמה שלא נגח שור זה הוי סיבה שהוא יגח השור לאחריו. או כפי

מה שביאר א' מן בני החבורה ע"פ סברת הראב"ד שאין שום סיבה לומר שהשור נוגח דוקא ביום א' וביום ג' דוקא. דלא אומרים שהשור נוגח כל יום אי-זוגי בחודש. וממילא כל הווסת נקבע כפי הימים שעברו בין נגיחה זו לנגיחה השני אבל סירוגין דשוורים השור הוא מה שגורם לנגיחה וע"כ מונים לשוורים – שור נגח שור לא נגח ודו"ק.

וי"ל שזה כוונתם במש"כ בנדה דבהפלות גם רב מודה דלא הוי ראשונה מן המנין שהרי לא היתה לשום זמן לא לחודש ולא לשבת. ר"ל שאין חשיבות בנגיחה ראשונה כמות שהיא לייחס אליו שום טעם לסדר נגיחותיו. בשלמא בסירוגין דשוורים כל הסדר נקבע ומוגדר כפי נגיחת השוורים וממילא י"ל שמציאות השוורים גורמים לו ליגח ומתחשבים גם עם הנגיחה הא'. אבל בסירוגין דימים כשאין טעם לומר שמה שהוא יום א' גרם לנגיחה זו ממילא אינו מן המנין (וא"כ גם תוס' מודים לדעת הראב"ד והש"ך בהא דסירוגין לר"ח. דפשוט הוא שהשם ר"ח הוא מה שגורם לנגיחה וכמו סירוגין לשוורים).

[כאן ראוי לציין דכל הגדרת וסת הפלגה קשור למה שדנו האחרונים בהא דכתב הרמ"א סי' קפט סע' יג שיש הפלגה אף בראייה שביינתיים. ועי' ט"ז סקי"ח ונקח"כ שם שמשכימים לעיקרון זה. ועי' בית מאיר שחולק וס"ל שכל מהות וסת הפלגות היא במה שלא ראתה תוך ימים מסויימים. דמשמעות דברי התוס' שהגורם בוסת הפלגה הוא מה שלא ראתה הימים בינתיים. אמנם ממש"כ הרשב"א שכל מהות וסת הפלגה היא בהפלגה שיש בין ראיותיה נראה כדעת הש"ך שאשה ששינתה להפלגתה קטנה יותר הוי עקירה. משא"כ לדעת התוס' שאומרים שהגורם הוא סוף כ' נראה יותר כדעת הבית מאיר שהווסת רק קובע דכשעובר כ' יום מאז שראתה אז היא תראה ולא תתעכב הדם יותר. (אלא שבקושיית התוס' ע"כ לא הבינו ככה.) אבל באמת אינו מוכרח ואכמ"ל.]

יוצא נפקא מינה בין הרשב"א לתוס' בשור שנגח בסירוגין דימים. דלרשב"א פשוט שאחרי ג' נגיחות הוחזק נגחן בתנאי שכולם באו על סדר מסויים וסירוגין הוי סדר רק בדילוגין השאלה היא האם הראשון נחשב כחלק מהסדר בכלל או לא. וא"כ יש להסתפק בדעת הרשב"א לעניין אשה שרואה בר"ח לסירוגין. וגם צ"ע מה יהיה הדין באשה שיש לה וסת הגוף לסירוגין. שאפשר לומר דלענין נדה היא צריכה לקבוע זה הסדר ג"פ ולא מספיק ג' ראיות. דדוקא במועד לסירוגין סגי בג' נגיחות דסוף סוף הרי הוא הוחזק נגחן וכולם על סדר א' היו. אבל באשה כל מהות הווסת הוא לקבוע את הסדר שבה היא רואה. אבל מאידך י"ל דהרשב"א סובר שאפשר לקבוע שר"ח הוא

הגורם ואין זה דומה להפלגות ששם לפי הרשב"א כל מה שאנו באים להחזיק הוא שאשה זו יש הפלגה של כ' בין כל ראייה וראייה ולהחזיק דבר זה בעי ד' ראייות. ואם כן גם וסת הגוף י"ל שגם הרשב"א סובר שהיא מוחזקת לראות בזה הענין ג' פעמים ומה שהוא דוקא בסירוגין אינו מגרע כל עוד שראייתיה באות על סדר של סירוגין. (אבל לפי"ז לכאורה פשוט שהרשב"א חולק על שיטת הרמ"א בהא דשייך הפלגה אף בראייה שמפסקת בינתיים.) והדברים אכתי צריכים תלמוד.